

TOWARZYSTWO ZIEMI
GŁOGOWSKIEJ

ENCYKLOPEDIA

Ziemi Głogowskiej

Zeszyt 49.

Głogów 1999

Komitet redakcyjny:

Antoni Bok,
Michał Cimek,
Jerzy Dymytryszyn (redaktor naczelny),
Zenon Hendel,
Jerzy Sadowski.

Konsultaci:

Henryk Ciejka – kartografia
Sławomir Krawczyk – architektura
Marek Robert Górniak – historia Kościoła

Autorzy haseł zamieszczonych w zeszycie 49:

Antoni Bok
Michał Cimek
Józef Cwynar
Jerzy Dymytryszyn
Marek Robert Górniak
Sławomir Krawczyk
Andrzej Malinowski
Rafael Rokaszewicz
Henryka Rudowicz
Krzysztof Zawicki

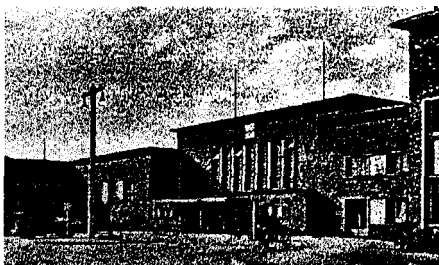
Ebook na podstawie oryginalnego wydania broszurowego wykonał:

Albin Tomalak

mailto: albin.tomalak@neostrada.pl

Dworzec kolejowy (I)

10 maja 1935 r. została przekazana do użytku hala dworcowa w Głogowie. Starania miasta o polepszenie położenia obiektów kolejowych sięgały roku 1908. Wojna i ciężka sytuacja ekonomiczna okresu powojennego przerwały tok prac aż do 1932 roku, gdy nastąpiła możliwość realizacji planów przebudowy. Budowa rozpoczęta jesienią 1932 r. przypadła na czas przytłaczającego bezrobocia. Pomogło to miejscowej ludności zdobyć pracę i polepszyć byt.

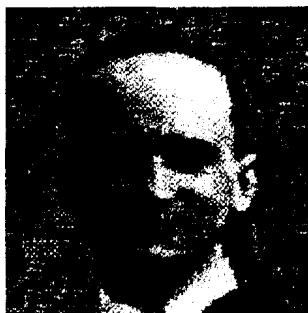

Połączenia dworca towarowego pozostały w większej części niezmienione, jednak stara hala dworcowa miała zły dojazd, w związku z czym, w późniejszym planie wzięto pod uwagę konieczne zmiany w układzie komunikacyjnym. W celu zrealizowania tego zamierzenia uwzględniono odległość nowego dworca od istniejących peronów. Warunki terenowe wymusiły położenie głównego budynku na wyższym o 6 metrów od poziomu torów poziomie przy Zubrigrerstrasse, na wysokości Hohenzollernstrasse. Spowodowało to powstanie pomostu dla pieszych, bagażu i poczty. Teren na południe od nowej hali dworcowej do ulicy Hohenzollernstrasse nie był jeszcze dokładnie zabudowany, co okazało się korzystne dla zagospodarowania placu przed dworcem. Dzięki temu zaistniała możliwość zaprojektowania dworca w oparciu o zasady symetrii, osiowości i monumentalizmu. Duża otwarta przestrzeń pozwoliła na budowę szerokiego frontu. W przypadku gmachu dworca nowoczesne kubizujące formy zostały odpowiednio wyeksponowane. Poprzez wybór płaskiego dachu swój pełny charakter mogły otrzymać pomieszczenia i pomost. Elewację frontową cechowała prosta i oszczędna forma, typowa dla architektury początku lat trzydziestych. Rozczłonkowany jedno- i trzykondygnacyjny kompleks kwadratowych bloków, zróżnicowanych wysokością i wzajemnym położeniem, efektownie zamykał plac dworcowy

od strony północnej. Fasady ożywiono za pomocą kontrastu pomiędzy otynkowanymi na biało parapetami i beżowo-brązowymi powierzchniami ścian. Umiejscowiony w centrum parceli budynek główny górował nad skrzydłami bocznyymi i w przeciwieństwie do ich horyzontalnego podziału tworzył silny akcent pionowy za pomocą układu okien hali głównej. Otynkowane na biało podpory pomiędzy rzędami tych okien budziły skojarzenia z kolumnadą i podkreślały szczególną funkcję środkowej części zespołu budowli. Budynek hali głównej miał wysokość 12 metrów, a skrzydła boczne były o 2,5 m niższe; całość zwieńczona była wydatnym płaskim gzymsem dachowym. Wyraźnie zaznaczono zespół wejściowy przez zastosowanie zestawu siedmiu pionowych okien zakończonych dużym kwadratowym zegarem oraz poprzez triadę drzwi wejściowych zadaszonych szeroką płytą wspornikową. Większość dwu- i trójdzielnych okien została zakomponowana w układzie horyzontalnym z bielonymi blendami międzyokiennymi i obramowana prostokątnymi gzymsami, co doskonale kontrastowało z brązową kolorystyką klinkierowego oblicowania. Z zewnątrz klinkierem pokryto jedynie ścianę od strony placu przed dworcem; główne wejście, wejścia od strony poczty i do pijalni piwa przyozdabiać miały płaskorzeźby. Barwną, wyłożoną klinkierem elewację wzbogacał użyty oszczędny kamienny detal. Główny zarys budynku dzielił się na trzy części: wysuniętą część środkową hali z kasami biletowymi i dojściem na pomost dla pasażerów, skrzydło zachodnie z pomieszczeniami stołowymi i poczekalnią oraz skrzydło wschodnie z odprawą bagażu, kasą i pomostem do odpraw bagażu i poczty. Pomieszczenia służbowe kolei znajdowały się na parterze od strony torów; mieszkania z pomieszczeniami do spania - na pierwszym piętrze. Drugie piętro w skrzydle zachodnim miało pomieszczenia personalne i gospodarcze. Oprócz tego w skrzydle wschodnim znajdowały się dwa małe mieszkania. (Sławomir Krawczyk)

Klepper Jochen

Urodził się 22 marca 1903 r. w rodzinie pastora w Bytomiu Odrzańskim. Wychowywał się w religijnej atmosferze domu rodzinnego. Jego ciotka - aktorka Louisa Weidlich i babka – francuska księżna de Rohan, oddziaływały na jego psychikę, zaszczepiając mu skłonności do uduchowionego sposobu życia. W roku 1922 uzyskał maturę w ewangelickim gimnazjum w Głogowie. W roku 1923 studiował teologię na uniwersytecie wrocławskim.

W roku 1933 Klepper wydał swój pierwszy utwór zatytułowany „Der Kahn der fröhlichen Leute” (Czołno wesołych ludzi), poświęcony życiu i pracy ludzi zatrudnionych na statkach odrzańskich. Książka jest pogodnym opisem krainy położonej nad brzegami Odry, stron rodzinnych autora. Publikuje również tomiki wierszy religijnych, eseje i szkice o literaturze chrześcijańskiej. Pięć ułożonych przez niego pieśni kościelnych włączonych zostało do ewangelickiego śpiewnika kościelnego. W roku 1937 wyszła najważniejsza powieść Kleppera „Der Vater” (Ojciec). Na kanwie historycznej przedstawione w niej jest królestwo oparte na prawdach biblijnych (postać króla Wilhelma I, jako modelowego władcy i ojca). Powieść została dobrze przyjęta przez czytelników, jednak nie znalazła uznania reżimu nazistowskiego.

Po objęciu władzy przez nazistów wielu pisarzy przeszło na tzw. emigrację wewnętrzną. Trzon tej grupy w Niemczech stanowili aktywni pisarze chrześcijańscy, tacy jak Werner Bergengruen, Gertruda Le Fort, Reinhold Schneider oraz Jochen Klepper. Po wydaniu książki „Der Vater” autorem

zainteresowało się gestapo. Ponieważ jego żona Johanna i jej córka Reni były Żydówkami, otrzymały nakaz deportacji. Klepper czynił wiele starań aby je przed tym uchronić. Niestety bez powodzenia. Załamany, bezradny i wycieńczony postanowił popełnić samobójstwo. Po powrocie z gestapo, gdzie rozmawiał z Eichmannem, w nocy z 10 na 11 grudnia 1942 r. zażył wraz z żoną i pasierbicą truciznę. Przedtem jeszcze uporządkował swoje dokumenty i spisał ostatnią wolę. W chwili śmierci miał 39 lat. Pogrzeb pisarza i jego rodziny odbył się 15 grudnia 1942 r. na cmentarzu koło małego kościółka w Berlinie - Nikolassee. Przybyła na niego tylko garstka najbliższych i przyjaciół.

Siostra Kleppera wydała jego pamiętnik pod tytułem „Unter dem Schatten deiner Flügel” (W cieniu twoich skrzydeł) gdzie autor pisze, między innymi, że do samobójstwa skłoniła go niemożność rozstania z rodziną. Mówią o tym słowa napisane przed śmiercią:

„Nie patrz na siebie, kim jesteś,
w swojej winie i słabości!
Patrz na tego, który przyszedł
aby się wstawić za tobą.,,

Z okazji 50-lecia śmierci Jochena Kleppera poczta RFN dnia 5 listopada 1992 r. wydała znaczek okolicznościowy z podobizną pisarza. (Andrzej Malinowski)

Literatura: A. Lubos, Geschichte der Literatur Schlesiens, t. III, München 1974; Das War Glogau. Stadt und Land an der Oder 1913-1945, Hannover 1991; Neuer Glogauer Anzeiger, R:1992 nr 12; R. Grunberger, Historia społeczna Trzeciej Rzeszy, Warszawa 1987; Hubert Orłowski, Literatura w III Rzeszy, Poznań, 1979.

Kościół p.w. św. Krzyża

Kościół p.w. św. Krzyża był częścią kompleksu klasztornej klarysek, które do Głogowa sprowadził książę Henryk III. Aktem fundacyjnym w dniu 8.02. 1307 r. przekazał im klasztor i kościół. Całe założenie ulokował w

północno-wschodnim krańcu miasta, na terenie własnej jurdyki w miejscu, gdzie pierwotnie znajdowała się szubienica. Nie wiadomo jak dokładnie wyglądał pierwotny kościół. Badania archeologiczno-architektoniczne wskazują, że była to jednonawowa budowla, czteroprzęsłowa, założona na planie prostokąta o wymiarach zewnętrznych 27x13,1 m. Równocześnie z budową kościoła powstał klasztor, który przylegał do północnej ściany kościoła, na rozpiętość dwóch środkowych przęseł. Kościół wzniesiono z kamienia polnego (fundamenty) i cegły gotyckiej w jednowozówkowym wątku. Całość nakryto dwuspadowym dachem.

Stopniowo kościół przebudowywano. Najpierw w południowo-zachodnim narożniku budowli pojawiła się wieża, później (jeszcze w średniowieczu) przebudowano sklepienia świątyni, opierając je na 12 filarach (do tej pory cztery pola sklepień opierały się na przyporach ściennych).

Dalszej przebudowy dokonano w czasach nowożytnych, prawdopodobnie po wielkim pożarze miasta w 1615 r, kiedy spłonął także kościół. Świadczą o tym renesansowe szczyty zdobione pilastrami, widoczne jeszcze na rycinach z XIX w. i XX w. W czasie wojny trzydziestoletniej w 1642 r. kościół był splądrowany przez Szwedów i zamieniony na zbrojownię. W okresie baroku wybudowano w południowo - wschodniej części kościoła kryptę grobową. Wieża w tym czasie otrzymała ozdobny hełm, co przedstawiają rysunki F. B.

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

Wernhera. Kościół w posiadaniu klarysek znajdował się do roku 1810. Kiedy dobra klasztorne skasowano na rzecz państwa pruskiego, z kościoła uczyniono zbrojownię, a budynki klasztorne w 1818 r. adaptowano na koszary św. Michała.

W 1813 r., kiedy w twierdzy głogowskiej bronili się Francuzi, rozebrali częściowo wieżę kościelną w celu pozyskania drewna na opał, a wspomniany barokowy hełm zastąpiono czterospadowym daszkiem.

Od czasu, kiedy kościół przestał pełnić pierwotną funkcję, jego stan techniczny pogarszał się. W 1876 roku musiano spajać klamrami sklepienie, które stanowiło pewne zagrożenie. W latach 30-tych XX w. budynek kościoła należał do Urzędu Finansowego. Przedzielony był wówczas dwoma stropami, tworzącymi trzy kondygnacje. W szczególny sposób wyróżniała się trzecia kondygnacja. Na jej sklepieniach znajdowały się złote sztukaterie i malowidła obrazujące sceny z życia świętych.

W czasie II wojny światowej, podczas oblężenia miasta kościół podzielił losy pozostałych budowli. Jako ruina przetrwał do lat 60-tych, po czym został rozebrany.

O wyposażeniu kościoła wiemy niewiele. Wiadomo, że znajdowały się w nim obrazy malowane na drewnie, przedstawiające sceny pasyjne (z datą 1520), na których występowały postacie o słowiańskich rysach i fizjonomii oraz w polskich strojach. Obrazy te, zapewne po 1810 r. przewieziono do wrocławskich muzeów. Z kościoła klarysek pochodzi obraz wotywny przedstawiający św. Hieronima, znajdujący się obecnie we wrocławskim Muzeum Narodowym. (Rafał Rokaszewicz)

Literatura: J. Blaschke, *Geschichte der Stadt Glogau und des Glogauer Landes*, Glogau 1913; H. Hoffman, *Die katholischen Kirchen in Glogau*, Bräslau 1937; A. Królak, *Głogów i Ziemia Głogowska*, Warszawa 1954; Cz. Lasota, M. Karst, *Kościół Klarysek w Głogowie*, w: *Szkice Legnickie*, t. XIV, Legnica 1992; J. Chutkowski, *Dzieje Głogowa*, t. I i II, Legnica 1991; J. Chutkowski, *Wędrówki po dawnym Głogowie*, Bibl. EZG, t. XI, Głogów 1997.

Kotła - kościół p.w. św. Marcina

Najstarsza wzmianka o parafii i kościele pod wezwaniem świętego Marcina w Kotli pochodzi z 1318 roku. Na podstawie źródeł wiadomo, iż pierwotny, gotycki kościół spłonął w 1731 roku. Obecny barokowy wzniesiono w 1748 roku, wykorzystując elementy dawnej wieży i mury zachodniej części dawnej świątyni. Po kolejnym pożarze obiekt został odbudowany w latach 1750-1760.

Kościół usytuowany jest na wzniesieniu. Posiada dużych rozmiarów kwadratową wieżę. Po stronie wschodniej jest krzyż obramowany czerwonymi ceglami. W przedsionku po stronie południowej, nad wejściem, znajduje się wykonana z wypalanej gliny głowa Chrystusa. Tutaj także umieszczono krzyż misyjny pochodzący z 1929 roku.

Kościół jest budowlą trzynawową. Nawa środkowa jest sklepią i ma pięć jarzem, z których przednie wspierają główny ołtarz i są wciągnięte. Ostatnie jarzmo obejmuje empore, na której umieszczono nowe organy. Nawy boczne są nadzwyczaj niskie. Dwa ostatnie jarzma naw bocznych, po stronie epistoły służą jako zakrystia. We wnętrzu kościół posiada sklepienia żaglowe i kolebkowo - krzyżowe. Późnobarokowy ołtarz główny zawiera wizerunek patrona parafii świętego Marcina z Tours, u którego stóp leży połowa rozciętego płaszcza i miecz. Został on namalowany w 1885 roku przez niejakiego Wintera. Po obu stronach obrazu stoją barokowe figury ewangelistów Mateusza i Jana. Natomiast figury świętych Marka i Łukasza stoją u góry, po obu stronach figuralnego przedstawienia Trójcy Świętej. W pobliżu ołtarza znajdują się także nowsze figury Jana Chrzciciela, świętej Jadwigi oraz Serca Jezusowego i Serca Maryi.

Godnym uwagi elementem wnętrza kościoła jest ambona wykonana w stylu barokowym. Unaocznia ona wierność pasterską Zbawiciela, który jako Dobry Pasterz umieszczony jest na daszku nad amboną. Pasterz trzyma na ramionach owieczkę, która się zgubiła i spogląda z miłością na swoją owczarnię. Środkowa część ambony przedstawia 99 owiec, które Dobry Pasterz musiał zostawić, aby odzyskać zagubioną jedną owieczkę. Inna płaskorzeźba przedstawia kobietę, która zgubiła drachmę i przy zamiataniu domu ją odnajduje.

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

Przy koszu są trzej aniołowie z krzyżem, kotwicą i mieczem symbolizującymi wiarę, nadzieję i miłość. Na wyposażeniu kościoła znajdują się kopie obrazów Drogi Krzyżowej Geberhardta Fugela. Na parapacie organowego chóru znajduje się napis: *Laudate Dominum in choro et organo* („Chwalcie Pana w chórze i na organach”). Organy zostały wykonane w 1928 r.. Na przeciwko ambony, która stoi po stronie epistoły znajduje się barokowy ołtarz boczny poświęcony Najświętszej Maryi Pannie. W części centralnej umieszczona jest statua Matki Bożej z Lourdes, a ponad nią wizerunek różańca i jako zwieńczenie figurka świętego Józefa. Ponadto występują figury św. Joachima i św. Anny. Kamienną chrzcielnicę ufundował Matthäus Müller w 1845 roku. Na pokrywie chrzcielnicy znajduje się gołębica w wieńcu płomieni - która symbolizuje Ducha Świętego. Przy zakończeniu niskiej wschodniej nawy bocznej znajduje się nowszy ołtarz poświęcony Świętemu Krzyżowi. U jego dołu, pod trzema półkolistymi daszzeniami stoi krucyfiks oraz figury Maryi i św. Jana. W południowej nawie, obok ambony umiejscowiony jest ołtarz ku czci świętego Antoniego. W centralnym miejscu ołtarza jest figura świętego Antoniego, którą otaczają figury św. Alojzego i św. Floriana.

Interesującym pod wieloma względami zabytkiem sztuki sakralnej jest umieszczony w przykościelnym murze cmentarnym krzyż pokutny (wmurowany trzonem w ogrodzenie). Według przekazów ludowych został on wstawiony po zabiciu syna toporem przez ojca podczas budowy wieży kościoła. Jest najdalej leżącym na północ w województwie dolnośląskim krzyżem pokutnym.

W latach 1759-1760 świątynia w Kotli została splądrowana przez Rosjan. W okresie od 1884 do 1889 roku kościół został przebudowany i na początku XX wieku powiększony o nawy boczne.

Obecnie parafia w Kotli (należąca do dekanatu Sława Śląska), obejmuje miejscowości: Kotła, Chociemyśl, Dorzecze, Głogówek, Kozie Doły, Kulów, Moszowice, Pękoszów, Skidniów, Skidniówek oraz Sobierzynek. (Marek Robert Gómiak)

Literatura: Bractwo Krzyżowców. Prace monograficzne członków Ogólnopolskiego Klubu Badaczy i Miłośników Krzyży Pokutnych i Rzeźb Przydrożnych. Seria PTTK Świdnica. Pod red. A. Scheera, Świdnica 1998, z. 10, 40 (passim); M. R. Gómiak, Kotła - dzieje podgłogowskich wsi, w: Tygodnik Głogowski i Polkowicki, 4 (1997), nr 48, s. 13; H. Hoffmann, Die katholischen Kirchen des Landkreises Glogau, Breslau 1937, s. 161-163.

Nagrobek księżnej Mechtyldy

Księżna Mechtylda, żona Henryka III głogowskiego urodziła się około 1276 r. Zmarła w roku 1318 i została pochowana w głogowskiej kolegiacie.

Najstarsze nagrobki pojawiły się na terenie Francji w XIII w.. Rozwinięcie tego typu dzieł nastąpiło w XIV w. w wielu krajach Europy Zachodniej między innymi we Francji, Anglii, w Niderlandach, czy też później w Niemczech i Polsce.

Pomnik nagrobny księżnej, wykonany z piaskowca około 1390 r, jest dziełem o wysokich walorach artystycznych i ideowych. Pewne podobieństwa artystyczne można odnaleźć na Śląsku w nagrobku Henryka Pobożnego pochodzącym z około 1380 r..

Do roku 1831 tumba księżnej była ustawiona w pobliżu chóru organowego kolegiaty głogowskiej, w bocznej kaplicy Trzech Króli. Prawdopodobnie tam uległa poważnemu uszkodzeniu gdy zawaliła się wieża. Przeniesiono ją następnie do krypty Małego Chóru, gdzie odnalazł ją w 1893 r. proboszcz Himmel. Po przeprowadzeniu konserwacji górnej części nagrobka przez rzeźbiarzy wrocławskich Kunzela i Hellera, ustawiono go ponownie w kaplicy Trzech Króli.

Rzeźba przedstawia postać zmarłej w pozie frontalnej w układzie bryły stożkowej. Głowę Mechtyldy ułożoną na dwóch poduszkach artysta nakrył długą chustą luźno zwisającą

poniżej ramion. Księżna ubrana jest w długą suknię z fałdami sięgającymi aż do stóp. Na ramionach widać układający się swobodnie w fałdy płaszcz. W jednej ze skrzyżowanych dłoni autor umieścił unikalny element - różaniec o 55 paciorkach, który jest najstarszym w Polsce tego typu wizerunkiem pokazanym na płycie nagrobnej. Pod nogami księżnej stojącej w małym rozkroku twórca rzeźby umieścił postać wieśniaka z podkurczonymi kończynami. Postać ta ubrana jest w fartuch, a na głowie ma okrągłą czapkę. Symbolizuje on rzeszę wiernych, których księżna otaczała podczas swojego życia opieką. Mechtylda wspierała klasztory i zakony, które opiekowały się chorymi, m.in. Zakon Krzyżowców z Czerwoną Gwiazdą założycieli szpitala św. Ducha w Głogowie.

W posągu księżnej widać wpływy arystów czeskich, wywodzących się ze słynnego warsztatu - strzechy praskiej, istniejącej przy katedrze św. Wita.

Unikalnej wartości dzieło głogowskie, mocno uszkodzone w wyniku działań wojennych w 1945 r., trafiło do Muzeum Śląskiego (później Narodowego) we Wrocławiu w 1948 r.. Po przeprowadzeniu renowacji (posąg był rozbity), jest eksponowane na jednej z wystaw tego muzeum. (Józef Cwynar)

Literatura: T. Cieński, Z symboliki ikonograficznej śląskich nagrobków piastowskich, w: Roczniki Sztuki Śląskiej, 1: 1959, 2: 1963; A. Karłowska-Kamzowa, Sztuka Piastów śląskich w średniowieczu, Warszawa - Wrocław 1991; J. i A. Sadowscy, Kolegiata w Głogowie. Architektura wnętrza, TMG.

NSZZ „Solidarność” w latach 1980-81 (2)

Międzyzakładowa Komisja Koordynacyjna NSZZ „Solidarność” w Głogowie została powołana do koordynowania działalności związkowej NSZZ „Solidarność” w głogowskich zakładach. Funkcjonowała ona w formie biura mieszczącego się przy Alei Wolności na IV piętrze w budynku PKO.

Szefem biura był Jerzy Jurkiewicz, a pomagał mu Józef Sławiński.

Najliczniejsza grupa związkowców była w Hucie Miedzi „Głogów”. Powstała w okresie wzmożonego ruchu strajkowego jaki ogarnął w tym czasie całą Polskę. Pierwszy strajk był na wydziale P-2 HM „Głogów” w czerwcu 1980 r. i trwał dwa dni. Przewodniczył mu Jerzy Lewicki i Bogdan Przybylski. Drugi strajk obejmujący cały zakład odbył się w lipcu 1980 r. i wyłonił przyszłe struktury związku. Powstał wtedy Komitet Założycielski NSZZ „Solidarność”, któremu przewodniczył Czesław Dobrowolski i Wojciech Cis. Szefem Komisji Założycielskiej i Zakładowej został Jerzy Lewicki, a w skład komisji weszli: Andrzej Koliński, Jan Kuczyński, Mieczysław Gajewski, Barbara Kosmalska i Janusz Paszkiewicz.

Pod koniec października 1980 r. odbyły się wybory zakładowe, które wyłoniły Prezydium Zarządu Komisji Zakładowej NSZZ „Solidarność”. W skład prezydium powołano: przewodniczącego - Czesława Dobrowolskiego, wiceprzewodniczących - Jerzego Łowickiego (po dymisji Dobrowolskiego w styczniu 1981 r. został przewodniczącym) i Jana Kuczyńskiego, członka prezydium - Barbarę Kosmalską.

W stanie wojennym internowano Jana Kuczyńskiego i Andrzeja Kosmalskiego ze struktur regionalnych w Legnicy. Dnia 19.12.1981 r. wybuchł strajk w hucie, a jego przywódcy zostali aresztowani. Byli to: Jerzy Lewicki, Jerzy Jurkiewicz, Józef Sławiński, Mieczysław Gajewski, Bogdan Przybylski i

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

Jerzy Skibiński. W krótkim czasie otrzymali wyroki w zawieszeniu. W wyniku rewizji w Sądzie Nadzwyczajnym otrzymali po roku pozbawienia wolności. Po powrocie z więzienia i internowania osoby te nadal działały w strukturach podziemnych związku.

W pozostałych zakładach pracy znanymi działaczami NSZZ „Solidarność” byli: w Głogowskim Przedsiębiorstwie Budowlanym - Stanisław Orzech (przedwcześnie zmarły znany działacz „Solidarności” podziemnej i Klubu Inteligencji Katolickiej w Głogowie, w 1989 r. założyciel Komitetu Obywatelskiego w Głogowie), w PKS-sie Edmund i Czesław Gbiorczykowie, w Fabryce Maszyn Budowlanych „FAMABA” Głogów - Kazimierz Urban, inż. Piotr Kuźniak i inż. Huzar, w POM-ie małżeństwo Jarosław i Maria Marcinowiczowie, w PKP - Florian Rzepka i Jan Leśniuk.

Lista internowanych w czasie stanu wojennego: - Stanisław Orzech (GPB Głogów), Jerzy Jurkiewicz (Szef Biura MKK NSZZ „Solidarność” w Głogowie), Piotr Kuźniak (FAMABA Głogów), Andrzej Poroszewski, Krystian Lelko, Jan Gacą, Franciszek Jarołajć i Marian Faryniarz (wszyscy działający w strukturach niezależnych związków w KGHM) i Andrzej Kosmański (działacz ze struktur regionalnych związku).

Wielu działaczy działało nadal w podziemiu, niektórzy na stałe opuścili kraj. (Michał Cimek)

Źródło: Opracowano na podstawie wspomnień Jerzego Łowickiego oraz prywatnych zbiorów autora.

Polkowice – ratusz

Polkowice lokowane zostały obok wcześniejszej osady targowej w r. 1265 (akt lokacyjny zaginął w czasie Wojny Trzydziestoletniej) przez księcia Konrada I Głogowskiego. Z początkiem XIV wieku wzbogaceni rzemieślnicy zaczęli się domagać utworzenia rady miejskiej i powołania burmistrza. Nastąpiło to w 1406 r..

W tym czasie wzniesiono w środku rynku skromny drewniany ratusz, w którym prócz burmistrza i rady znalazła również siedzibę siedmioosobowa ława przysięgłych, kierowana przez miejskiego wójta. Pierwszy ratusz spłonął zapewne w wielkim pożarze w 1457 r.. Zapiska z 1487 r. mówi o częściowo murowanym ratuszu z wieżą. Obok znajdowały się zwykle w tym miejscu urządzenia handlowe: ławy rzemieślnicze i kramy oraz waga miejska.

Wojna Trzydziestoletnia przyniosła Polkowicom prawie całkowitą ruinę i wyludnienie. W ciągu powojennych dziesięcioleci władze miejskie czyniły starania o pomoc dla odbudowy miasteczka. Zrujnowany ratusz odbudowano dopiero w latach 1687-1696. Widok rynku z około połowy XVIII w. znany jest z rysunku F. B. Wernhera. Na środku stał ratusz z wieżą i nowo zbudowany zbór protestancki. Z opisu budowy tego ostatniego dowiedzieć się można, że znajdowały się tam uprzednio: studnia z łańcuchem, remiza strażacka, kryjąca cysternę na wodę, odwach i stojący przy nim żelazny pręgierz. Po 1770 r. w Polkowicach zaczęły się na koszt państwa duże roboty budowlane. Drewniane domy stojące zbyt blisko ratusza, zostały zburzone, a na ich miejscu powstawały murowane, bardziej odsunięte od siedziby magistratu. Powiększony w ten sposób rynek i ulice pokryto nowym brukiem i obsadzono drzewkami morwowymi. W 1775 r. ukończono budowę nowego ratusza i apteki. Pozo-

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

stawiono dawną wieżę, która została wtedy odnowiona i pomalowana zieloną farbą. Na parterze starego ratusza, gdzie mieściła się waga i zarząd kramów, urządzony został szynk, nazywany odtąd zwyczajowo piwnicą ratuszową. W 1803 r. ponownie poddano renowacji wieżę. Dekarz Klimt z Sicin otynkował mury, przełożył dach i wymienił tarczę zegara.

Podczas trwającej ponad 7 lat okupacji francuskiej (1806-1814) Polkowice znów mocno podupadły, toteż w następnych dziesięcioleciach zabudowa ratuszowa musiała sprawiać dość fatalne wrażenie. Przebudowa podjęta została dopiero na początku lat 50-tych. Wyburzono część osiemnastowiecznego ratusza, pozostawiając główny korpus z wbudowaną weń wieżą o średniowiecznym rodowodzie oraz zespólny z nim budynek, w którym mieściły się piwnica ratuszowa i urząd akcyzy. Od wschodu dostawiono nowy budynek wzniesiony przez miejscowych rzemieślników. Była to trzykondygnacyjna budowla o sześciosiowej fasadzie, stylowo nawiązująca do renesansu florenckiego. Do nowego ratusza wprowadził się oprócz magistratu sąd miejski, a od 1874 r., również nowo utworzony, jako jeden z wydziałów magistratu. Królewski Urząd Stanu Cywilnego. Natomiast urząd pocztowy mieścił się (w latach 1859-99) zapewne w starym budynku. Tam też funkcjonowała apteka, u wejścia do której stała „pompa aptekarska”.

Polkowicki ratusz przetrwał bez uszczerbku pierwszą i drugą wojnę światową. Już w czerwcu 1945 r. wprowadziły się do niego władze miejskie.

W latach 1946-1967 kiedy Polkowice nie posiadały praw miejskich, ratusz był siedzibą kolejno Gminnej, a od 1954 r. Gromadzkiej Rady Narodowej. Od 1967 r. oba urzędy: miejski i gromadzki, mieściły się pod jednym dachem. W 1988 r. zostały połączone tworząc Urząd Miejsko-Gminny w Polkowicach. W początkach lat 90-tych podjęto na rynku szeroko zakrojone prace budowlane i rekonstrukcyjne (po wyburzeniu pierzei). Objęły one również renowację kompleksu ratuszowego. (Antoni Bok)

Literatura: Chronik der Stadt Polkwitz, 1819; Das War Glogau. Stadt und Land an der Oder 1913-1945, Hannover 1991; J. Blaschke, Geschichte der Stadt Glogau und des Glogauer Landes, Glogau 1913; W. Machnicki, Historia Polkowic, Polkowice 1998.

Pomnik Żydów Głogowskich

W 1992 r. Rada Miejska w Głogowie podjęła decyzję o budowie pomnika upamiętniającego wielowiekowy wkład społeczności żydowskiej w rozwój społeczno-kulturalny Głogowa i martyrologię Żydów, mieszkańców Głogowa zamordowanych przez hitlerowców. Pomnik postanowiono wznieść przy ul. Kołłątaja w obszarze dawnej synagogi zniszczonej w czasie „nocy kryształowej” z dnia 9 na 10 listopada w 1938 r. Projekt pomnika powstał w Autorskiej Pracowni Architektonicznej „Arched” w Głogowie. Opracowany został przez architekta D. Wojtowicza przy współpracy arch. E. Wojtowicz, inż. J. Kociatyna i inż. J. Siedleckiej. Projekt został zatwierdzony dnia 15.06.1993 r. przez Wydział Architektury, Urbanistyki i Nadzoru Budowlanego Urzędu Rejonowego w Głogowie, na wniosek Wydziału Planowania i Inwestycji Urzędu Miejskiego w Głogowie. Prace realizacyjne podjęło Przedsiębiorstwo Wielobranżowe „Roltex” Sp. z o.o. w Serbach.

Pomnik zaprojektowano w obrębie istniejącego niegdyś bastionu nowożytnych fortyfikacji Głogowa. Jego usytuowanie w stosunku do dawnej synagogi jest nieco zmienione, co zostało podyktowane przyjętym w „Szczegółowym Planie Zagospodarowania Przestrzennego Centrum Miasta Głogowa” projektem utworzenia w tym miejscu pasa zieleni odtwarzającego przypuszczalny kształt wschodniego fragmentu fosy, stanowiącego część planowanego wokół Starego Miasta pierścienia zieleni, a także z uwagi na przeprowadzone po wojnie zagospodarowanie terenu dawnej synagogi (budowa stacji transformatorowej). Pomnik zaprojektowano w oparciu o rzut dawnej synagogi przy jego adaptacji do nowej funkcji. Między murami oporowymi wprowadzono niską zielen. W części wschodniej wysadzono w formie półkola siedem cisów, co stanowi odniesienie do symboliki hebrajskiej. W miejscu centralnym, na posadzce o rysunku rozety przypominającej umieszczoną na wieży dawnej synagogi, wzniesiono obelisk. Na nim wykuto napis w języku hebrajskim i polskim o następującej treści: „POMNIK TEN WZNIESIONY PRZEZ MIESZKAŃCÓW GŁOGOWA W UZNANIU WIEKOPOMNYCH ZAŚŁUG WSPÓLNOTY ŻYDOWSKIEJ I JEJ OSTATNIEGO DU-

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

CHOWEGO PRZYWÓDCY RABINA DR LEOPOLDA LUCASA DLA ROZWOJU SPOŁECZNO - KULTURALNEGO MIASTA, ZNAJDUJE SIĘ W MIEJSCU ZBESZCZESZCZONEJ PRZEZ NAZISTÓW W 1938 R. SYNA-GOGI I UPAMIĘTNIA TRAGEDIE ŻYDÓW MIESZKAJĄCYCH NA TYM TERENIE PONAD 700 LAT AŻ DO WYSIEDLENIA W 1942 R.

RADA MIEJSKA W GŁOGOWIE

*Ciała ich w pokoju pogrzebano a imię ich żyje w pokoleniach
Eklezjastyk 44: 14*

GŁOGÓW 09.11.1993"

Pomnik i przyległy teren oświetlają lampy o formach historyzujących. Otoczenie zostało zaprojektowane w formie ciągów space-
rowych.

Uroczyste odsłonięcie pomnika nastąpiło 9 listopada 1993 r. w obecności licznie zgromadzonych mieszkańców Głogowa, władz miasta i gości w osobach: ordynariusza diecezji zielonogórsko-gorzowskiej, ks. Bp Adama Dyczkowskiego, dra Franza D. Lucasa (syna ostatniego rabina głogowskiej gminy żydowskiej, zamordowanego przez hitlerowców), byłego głogowianina, rabina, prof. Nathana Petera Levinsona, przewodniczącego Związku Głogowian w Niemczech, Joachima Schelenza, a także przedstawiciele zaprzyjaźnionych miast: Middelburga, Laholm i Eisenhüttenstadt.

Uroczystość powiązano z sympozjum poświęconym historii gminy żydowskiej w Głogowie. Odczyty wygłosili: F. D. Lucas i J. Chutkowski. Ponadto zespół Yiddish Songs zaprezentował w sali widowiskowej MOK stare pieśni żydowskie. (Henryka Rudowicz)

Literatura: (wim). Pomnik, w: Gazeta Lubuska, 1993, nr 261; (wim). Pomnik na miejscu synagogi, w: Gazeta Lubuska, 1993, nr 262; (b. a.). Goście z Izraela, w: Konkrety, 1993, nr 1109; Dokumentacja w archiwum Urzędu Rejonowego w Głogowie.

Sejmiki weichbildowe

Sejmik weichbildowy był jednym ze zgromadzeń stanowych księstwa głogowskiego. Weichbildy, inaczej dystrykty, były od końca XIII w. podstawowymi jednostkami podziału terytorialnego Dolnego Śląska, aż do wprowadzenia powiatów (Kreis), w XVIII w..

Pierwsze pośrednie wzmianki o zjeździe szlachty weichbildowej w księstwie głogowskim dotyczą weichbildu głogowskiego i sięgają roku 1334. Początki tych zjazdów przypadają na schyłek XIII w.. W XIV i na początku XV w. odbywały się w księstwie głogowskim odrębne zjazdy rycerstwa polskiego i niemieckiego. Dochodziło do nich w przypadku jakiś ostrych antagonizmów między tymi dwiema grupami etnicznymi. W innych wypadkach rycerstwo radziło wspólnie. Po 1617 r. dla określenia sejmików weichbildowych przyjęła się nazwa „Kreistag”. W latach 1331-1481 w związku z podziałem księstwa na część królewską i książęcą w każdym weichbildzie istniały dwie korporacje szlachty, które miały odrębne sejmiki.

W związku ze zmianami granic weichbildów na przestrzeni wieków zmieniała się też liczba sejmików. Na początku XIV w. funkcjonowało w księstwie 30 sejmików weichbildowych, a od początku XVI w. już tylko 7, a potem 6. Były to sejmiki weichbildu głogowskiego, świebodzińskiego, górowskiego, zielonogórskiego, kożuchowskiego, szprotawskiego.

Sejmiki odbywały się przeważnie w miastach weichbildowych, w budynkach zakupionych przez szlachtę, tzw. domach ziemskich (Landhäuser). Takie domy ziemskie były w Zielonej Górze, Świebodziźnie i Głogowie. W Głogowie usytuowany był przy południowym skraju zachodniej pierzei rynku. Widoczny jest jeszcze na widokach rynku z lat 20-tych XX w.. Nie zawsze jednak sejmiki odbywały się w miastach weichbildowych. Zdarzało się np., że sejmik weichbildu świebodzińskiego obradował poza granicami weichbildu i księstwa, na terenie Rzeczypospolitej - w Paradyżu, co było bardzo uciążliwe dla klasztoru.

Przypuszczalnie sejmiki weichbildowe odbywały się dosyć regularnie, może nawet corocznie (działo się tak conajmniej od początku XVI w.). Obecność na nich była obowiązkowa i kontrolowana

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

poprzez czytanie tzw. metryki ziemskiej. Prawo udziału w obradach miała szlachta - posesjonaci.

Uczestnicy sejmiku zbierali się w określonym miejscu i czasie po uprzednim zwołaniu, początkowo przez starszych ziemskich (urząd stanowy księstwa głogowskiego), a po 1673 r. przez starostę ziemskiego. W tzw. prośbie starszych ziemskich określony był przedmiot obrad. W czasie trwania obrad sejmiku, podczas tzw. deliberacji, uzgadniano stanowisko zgromadzonych wobec przedstawionych problemów. Część ta kończyła się sformułowaniem uchwały. W czasach średniowiecza obowiązywała przy podejmowaniu uchwał zasada powszechnej zgody, dopiero w XVII w. pojawiła się zasada większości. Tekst uchwały sejmiku redagował jego przewodniczący, a uwierzytelniały przyłożone pieczęcie uczestników zgromadzenia. Szlachta przykładała swoje osobiste pieczęcie.

Niekiedy uchwały sejmików wkraczały w sferę władzy monarszej, np. w 1334 r. na sejmiku weichbildu głogowskiego powzięto uchwałę w sprawie obrony praw miasta Głogowa oraz zwalczania złoczyńców. Działo się tak dlatego, że władza monarsza była zbyt słaba aby samodzielnie zapewniać porządek i bezpieczeństwo publiczne.

Burzliwy okres w dziejach zgromadzeń stanowych księstwa, w tym sejmików w. przypada na czas głogowskiej wojny sukcesyjnej (1476-1482), kiedy to podejmowano liczne uchwały w sprawach hołdowniczych, finansowych i wojskowych.

Do kompetencji sejmików weichbildowych należał wybór i zwalnianie z urzędu starszych ziemskich i szeregu innych urzędników weichbildowych, proponowanie przedmiotu obrad następnego kolegium i sejmiku księstwa, deliberacja nad wykonaniem uchwał zapadłych na sejmiku i kolegium księstwa, rozpatrywanie potrzeb weichbildu. Ciągłe też sejmiki weichbildowe rozpatrywały sprawy podatkowe. (Jerzy Dymytryszyn)

Literatura: M. Ptak, Zgromadzenia i urzędy stanowe księstwa głogowskiego od początku XIV w. do 1742 r., Wrocław 1991; J. Bardach, Historia Państwa i Prawa Polski, tom 1, Warszawa 1973.

Zespół Szkół Rolniczych

W 1998 r. minęło 40 lat od powstania Zespołu Szkół Rolniczych. Na początku roku 1957 Powiatowa Rada Narodowa przy poparciu Wojewódzkiego Zarządu Rolnictwa w Zielonej Górze skierowała wniosek do ministerstwa rolnictwa o przydział budynku na potrzeby szkoły. 19 października 1957 r. minister rolnictwa wydał zarządzenie w wyniku, którego Państwowe Gospodarstwo Rolne „Żarków” zostało przekazane na cele oświaty rolniczej. Na majątek szkoły składały się budynki mieszkalne, gospodarskie i inwentarskie oraz użytki rolne o łącznej powierzchni 186 hektarów. Do szkoły należało również ogrodnictwo w Ruszowicach. Szkoła już na początku posiadała doskonałą, jak na tamte czasy, bazę do praktycznej nauki zawodu. Szkolenia prowadzone były w czterech działach - produkcja roślinna, produkcja zwierzęca, produkcja ogrodnicza i mechanizacja rolnictwa. Pierwszy rocznik liczył 17 osób w wieku od 17 do 25 lat. Byli to sami mężczyźni. Zajęcia dydaktyczne rozpoczęły się 15 stycznia 1958 roku. Pierwszy rok trwał 11 miesięcy i zakończył się 15 grudnia. Pierwszym kierownikiem szkoły został Stanisław Banaś. Pozostałą kadrę stanowili Ludomir Demczak, Franciszek Biegała, Józef Towarnicki. Gospodarstwo rolne było pod kierownictwem Mieczysława Kozuba.

W kolejnych latach przybywało nauczycieli i zwiększano zakres programów dydaktycznych. W drugim roku do szkoły przyjęto pierwsze dziewczęta. W 1960 roku utworzono dwuletnią szkołę ogrodniczą. Powstały pracownie humanistyczna, matematyczna, fizyczno - chemiczna, warzywnicze - kwiaciarska, mechanizacji rolnictwa i organizacji gospodarstw rolniczych. W latach 1962-1974 wykonano wiele prac budowlanych - między innymi postawiono oborę, cielętnik i szklarnię, w Ruszowicach założono sad. Pracę podejmowali coraz to nowi nauczyciele.

Lata siedemdziesiąte to dalszy rozwój szkoły. W 1976 roku zostało utworzone Wieczorowe Technikum Rolnicze, rok później 4-letnie Technikum Ogrodnicze, a w 1979 roku Liceum Rolnicze. W 1978 roku decyzją Kuratora Oświaty i Wychowania w Legnicy utworzono Zespół Szkół Rolniczych. Do szkoły zapisywali się uczniowie, którzy za kilka lat mogli podejść do egzaminu dojrzałości.

Ważnym wydarzeniem w życiu szkoły było nadanie imienia. Od 31 sierpnia 1983 roku patronem szkoły jest Maciej Rataj. Obecnie Zespół Szkół Rolniczych kształci młodzież w czterech specjalnościach: technik ogrodnik, technik żywienia i gospodarstwa domowego, mechanik operator pojazdów i maszyn rolniczych oraz ogrodnik. Szkoła posiada 11-hektarowe gospodarstwo rolne.

Po zmianach ustrojowych jakie zaszły w naszym kraju po 1989 roku szkoła nawiązała współpracę z francuskim miastem Roville-aux-Chenes (w 1989 r.), a w 1996 roku z holenderską Bredą. Współpraca polega między innymi na wymianie młodzieży i organizowaniu praktyk.

Dyrektorami ZSR byli w latach 1958-1960, 1962-1974 i 1976-1984 Stanisław Banaś, w latach 1961-1962 Aleksander Piłat, 1974-1976 Irena Eder, po 1984 Teresa Karasek. W ciągu 40 lat w szkole pracowało 78 nauczycieli. Mury szkoły opuściło 2.937 absolwentów różnych specjalności. (Krzysztof Zawicki)

Źródło: Opracowano na podstawie materiałów Zespołu Szkół Rolniczych.

Wykaz autorów EZG:

Marek Adamski	Bogusława Nowakowska
Roman Bochanysz	Izabella Owczarek
Antoni Bok	Artur Pacyga
Janusz Chutkowski	Bożena Polańska
Janusz Cieślík	Antoni Przybysz
Michał Cimek	Rafał Rokaszewicz
Józef Cwynar	Henryka Rudowicz
Krzysztof Czapla	Zbigniew Rybka
Krzysztof Demidziuk	Andrzej Sadowski
Jerzy Dymytryszyn	Jerzy Sadowski
Piotr Gierczak	Ryszard Sieledczyk
Gustaw Goliński	Witold Szwaja
Marek Robert Górniak	Zbigniew Szymański
Piotr Górniak	Magdalena Świderska
Zenon Hendel	Bronisław Umiński
Jerzy Herman	ks. Aleksander Walkowiak
Dariusz Hybel	Artur K. F. Wołosz
Jerzy Jankowski	Izabela Wróblewska
Aleksandra Kopańska	Andrzej Zawicki
Stanisław Krasnowski	Krzysztof Zawicki
Sławomir Krawczyk	Urszula Zięba
Irena Kubiak	Piotr Zubrzycki
Urszula Kulus	
Andrzej Kurzak	
Andrzej Kwiatkowski	
Paweł Łachowski	
Sylwia Malcher	
Andrzej Malinowski	
Bogusław Mielcarek	
Krzysztof Motyl	
Krzysztof Nowak	